

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นแนวทางพื้นฐานในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในเรื่องต่อไปนี้

1. เอกสารที่เกี่ยวข้อง
 - 1.1 การพัฒนาชนบท
 - 1.2 บทบาทของโรงเรียนประถมศึกษาในการพัฒนาชนบท
 - 1.3 โครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบท
 - 1.4 รูปแบบการประเมินคุณค่าแห่งหนึ่งของสังคม
2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารที่เกี่ยวข้อง

การพัฒนาชนบท

ความหมายของการพัฒนาชนบท

สนิท สนิตรการ (2524 : 12) ได้ให้ความหมายว่า เป็นการนำความเปลี่ยนแปลงบางประการหรือหลายประการมาสู่ชนบท โดยผู้นำมาด้วยความปรารถนาที่จะให้ชาวบ้านได้รับประโยชน์จากการดำเนินชีวิตแบบใหม่ รวมถึงการให้ประโยชน์จากวิชาการใหม่ ๆ เครื่องอำนวยความสะดวกสบายแบบใหม่ ๆ ในขนาดหรือระดับใกล้เคียงกับที่ชาวเมืองได้รับอยู่

วิรัช เตียหงษากุล (2529 : 6) ได้ให้ความหมายการพัฒนาชนบทว่า หมายถึงการมุ่งพัฒนาหรือส่งเสริมประชาชนในชนบท ซึ่งเป็นประชาชนส่วนใหญ่ของ

ประเทศให้มีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ตามที่แผนกำหนดไว้

ประจวบ คล้ายเจียม (ม.ป.ป. : 19) กล่าวว่า การพัฒนาชนบทคือ การพัฒนาความดี ซึ่คือความสามารถของประชาชน ด้วยการทำงานร่วมกันระหว่าง เจ้าหน้าที่ของรัฐกับประชาชน และระหว่างประชาชนด้วยกัน เพื่อให้ประชาชนเกิดความเชื่อมั่นในตนเอง สามารถช่วยตนเองและชุมชนไปสู่ความเจริญก้าวหน้า เป็น การยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในชนบทให้ดีขึ้น ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา การอนามัย การปกครอง และวัฒนธรรม ซึ่งจะทำให้เกิดความมั่นคงแก่ ประเทศชาติตามระบอบประชาธิปไตย

ธนาคารโลก (World Bank. 1975 : unpagged) ได้ให้ความหมาย ของการพัฒนาชนบทว่าเป็นยุทธศาสตร์ (Strategy) ที่ได้รับการกำหนดขึ้น เพื่อที่จะปรับปรุงสภาพเศรษฐกิจและสังคมของคนที่ยากจนในชนบท

โลเวอร์มิลด์ และไลโตส (Lowermild and Laitos. 1981 : 688 - 702) ให้ความหมายไว้สรุปได้ว่า เป็นการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างและ องค์การทางสังคมอย่างต่อเนื่องทางด้านสังคม การเมือง และเศรษฐกิจ เพื่อให้ เป็นสิ่งจูงใจความเป็นไปได้ทางการผลิต และให้บริการแก่ประชาชน อันจะทำให้ ประชาชนในชนบทมีระดับความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีความรู้และทักษะสูงขึ้นกว่าเดิม การ พัฒนาจะปรับปรุงสิ่งแวดล้อมทางกายภาพและสังคม ซึ่งจะดำรงไว้ซึ่งความเจริญ ก้าวหน้าในชนบท ตามเป้าหมายที่ประชาชนช่วยกันกำหนดไว้

เอนสมิงเจอร์ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. 2526 : 100 - 101 ; อ้างอิงมาจาก Ensminger. 1973 : 73) ได้ให้ความหมายสรุปได้ว่า การพัฒนาชนบทเป็นการพัฒนา 3 ส่วน คือการวางแผนครอบครัว การเกษตร และ ความยากจนในชนบท ทั้งนี้เพื่อลดอัตราการเพิ่มประชากร เพื่อเพิ่มผลผลิตและการ เรียนรู้ และปรับปรุงคุณภาพชีวิตของชนกลุ่มใหญ่ผู้ยากจนในชนบท

กล่าวโดยสรุปแล้ว การพัฒนาชนบทคือ การปฏิบัติหรือการกระทำเพื่อให้
เกิดการเปลี่ยนแปลง ปรับปรุง ชนบทให้มีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ตามแนวทางที่
ได้กำหนดไว้ให้มีความเจริญขึ้นไปในทิศทางที่พึงปรารถนา

ความสำคัญของการพัฒนาชนบท

พระบรมราชาโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน
(สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. 2529 : ไม่มีเลขหน้า)
ได้พระราชทานแก่คณะผู้บริหาร เร่งรัดพัฒนาชนบทระดับผู้ว่าราชการจังหวัด ณ พระที่นั่ง
สวนอัมพรสถาน เมื่อวันที่ 13 มิถุนายน 2512 ความว่า ...การพัฒนาชนบทเป็น
งานที่สำคัญ เป็นงานที่ยาก เป็นงานที่ต้องทำให้ได้ด้วยความสามารถ ด้วยความฉลาด
คือ ทั้งเฉลียวฉลาด ทำด้วยความบริสุทธิ์ใจ มิได้มุ่งที่จะหากินด้วยวิถีการใด ๆ ใน
อยากหากินขอให้ลาออกจากตำแหน่งไปทำการค้าขายดีกว่าเพราะว่าทำผิดพลาดไป
แล้วบ้านเมืองเราล่มจม และเมื่อบ้านเมืองเราล่มจมแล้วเราก็จะอยู่ไม่ได้ ก็เท่ากับ
เสียหายทุกอย่าง ...

พล.อ.เปรม ติณสูลานนท์ (สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดปัตตานี.
ม.ป.ป. : 2) ได้ย้ำถึงความสำคัญของการพัฒนาชนบทในที่ประชุมผู้ว่าราชการ
จังหวัดทั่วประเทศว่า ...เรื่องการพัฒนาชนบทรัฐถือว่าสำคัญมาก การที่รัฐบาลเห็น
เรื่องนี้เพราะเห็นว่า ถ้าชนบทสามารถพัฒนาไปได้บ้านเมืองโดยส่วนรวมก็จะพัฒนา
ไปได้ จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติตั้งแต่ฉบับที่ 1-4 เรายังไม่ได้รับ
ผลตอบแทนจากการปฏิบัติมากนัก เพราะฉะนั้นแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 5
จึงต้องมาพิจารณากันว่ามีอะไรบ้างที่จะทำให้เกิดความล้มเหลวหรือไม่ได้ผล จะต้อง
แก้ไขเพื่อให้เข้าสู่เป้าหมายของการพัฒนาชนบทให้ได้...

วัตถุประสงค์ของการพัฒนาชนบท

วนิดา ชัยมงคล (2519 : 11) ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ในการพัฒนา
ชนบทว่า การพัฒนาชนบทจะมีผลสำเร็จบริบูรณ์ได้นั้นต้องบรรลุจุดมุ่งหมาย 3
ประการ คือ

1. ทำให้รายได้ของชาวชนบทเพิ่มขึ้นในอัตราที่พึงพอใจ
2. การเพิ่มขึ้นของรายได้ของชาวชนบท จะต้องเป็นไปโดยมั่นคง
3. ชาวชนบทจะต้องสามารถช่วยตนเองได้ และสามารถช่วยเหลือ

ซึ่งกันและกัน

รัฐนีกอร์ เศรษฐรัฐ (2528 : 310) ได้กล่าวว่า การพัฒนาชนบทนั้นมีวัตถุประสงค์เพื่อยกระดับความสามารถของคนในชนบท เพื่อให้ชาวชนบทช่วยตัวเองให้มากขึ้น โดยให้ความเข้าใจแก่เขา ดึงให้เขาเข้ามามีส่วนร่วมมือและได้รับประโยชน์จากการพัฒนาอย่างถาวร

คณะกรรมการการพัฒนากิจการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2530 : 351) ได้กำหนดวัตถุประสงค์ของการพัฒนาชนบทไว้ สรุปได้ว่า เพื่อให้ประชาชนที่ด้อยโอกาสทางเศรษฐกิจและสังคมได้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และสามารถช่วยเหลือตนเองได้มากขึ้นพร้อมทั้งปรับตัวให้เข้ากับสภาพเศรษฐกิจและสังคมได้อย่างเหมาะสม

ธนาคารโลก (World Bank. 1975 : 3) ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการพัฒนาชนบทว่า เพื่อมุ่งที่จะปรับปรุงประสิทธิภาพการผลิต การให้จ้างงานทำมากขึ้น หรือสร้างงานในชนบท เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายมีรายได้เพิ่มขึ้น รวมทั้งการเพิ่มระดับที่ยอมรับขั้นต่ำของมนุษย์ในเรื่องอาหาร ที่อยู่อาศัย การศึกษา สุขภาพ และการดำเนินงาน กิจกรรมทุกอย่างต้องส่งผลหรือมีส่วนร่วม ทำให้เศรษฐกิจโดยรวมของประเทศชาติดีขึ้นด้วย

โดยสรุปแล้ว วัตถุประสงค์ของการพัฒนาชนบทก็คือ การให้ชาวชนบทมีสภาพการดำรงชีวิตที่เป็นสุขและดีขึ้นจากเดิม สามารถแก้ปัญหาและสามารถพึ่งตนเองได้ พร้อมทั้งให้ความร่วมมือในการสร้างสรรค์ความเจริญให้แก่ท้องถิ่นของตนได้ด้วย

หลักในการพัฒนาชนบท

พ.อ. ชินวุฒิ สุนทรสัสมะ (ม.ป.ป. : 4) ได้กล่าวถึงหลักการพัฒนาชนบทว่า ประกอบด้วย การเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนกับการสนับสนุนของรัฐอย่างเหมาะสม กล่าวอีกอย่างหนึ่งก็คือ การร่วมมือร่วมใจของประชาชนในการทำงานร่วมกัน เพื่อประโยชน์ร่วมกัน ฉะนั้นจึงต้องมีการรวมกลุ่มแล้วริเริ่มในการเพิ่มผลผลิตโดยอาศัยการสนับสนุนจากรัฐบาล เพื่อให้โครงการของรัฐบาลบรรลุผลตามที่ต้องการ

ธวัช ทันโตภาส (2529 : 116 - 118) ได้เสนอหลักในการพัฒนาชนบทไว้ ดังนี้

1. หลักการช่วยเหลือตนเอง (Self help)
2. หลักการให้ประชาชนมีส่วนร่วม (Participation)
3. หลักประชาธิปไตยในการทำงาน (Democracy)
4. หลักการใช้ประโยชน์จากผู้นำท้องถิ่น (Leadership)
5. หลักการเข้าใจวัฒนธรรมท้องถิ่น (Local Culture)
6. หลักการประเมินผล (Evaluation)

ประจวบ คล้ายเจียม (ม.ป.ป. : 23 - 24) กล่าวว่า หลักการพัฒนาชนบทประกอบด้วย 4 ป. คือ

1. ประชาชน เจ้าหน้าที่ทุกคนจะต้องทำงานร่วมกับประชาชนพัฒนาเจตคติของประชาชนทุกเพศทุกวัย คำนึงถึงสภาพการณ์ ปัญหาของชุมชนและประชาชนเป็นหลักในการเริ่มงาน
2. ประชาธิปไตย เจ้าหน้าที่ทุกคนจะต้องทำงานในรูปของคณะกรรมการ ซึ่งเป็นตัวแทนของประชาชนในท้องถิ่นของตนเอง โดยอาศัยหลักการเข้าถึงประชาชน และร่วมทำงานกับผู้นำท้องถิ่นและประชาชนในระบบกลุ่ม เพื่อให้ประชาชนรู้จักปกครองตนเอง
3. ประสานงาน จะต้องร่วมมือประสานงานกับทุกหน่วยงานและองค์การทั้งของรัฐและเอกชน ให้บริการประชาชนและกระตุ้นประชาชนให้ใช้บริการตาม

ความต้องการอย่างเหมาะสม โดยให้พัฒนากรเป็นผู้เชื่อมโยงประสานงานระหว่าง นักวิชาการกับประชาชน

4. ประหยัด จะต้องให้ประชาชนช่วยตัวเองเป็นหลัก รัฐบาลจะให้การสนับสนุนสิ่งที่เกินความสามารถของประชาชนเท่านั้นในการจัดทำโครงการหรือ กิจกรรม นำเอาทรัพยากรในท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์มากที่สุด และต้องร่วมกัน คิดวางแผนไว้ล่วงหน้า เพื่อประหยัดทั้งแรงงาน เวลา และค่าใช้จ่ายในการทำงาน

สรุปแล้วหลักสำคัญในการพัฒนาชนบท ได้แก่ การมีส่วนร่วมของภาครัฐและ เอกชน การมีส่วนร่วมของประชาชน มีการสนับสนุนจากรัฐบาล การมีแผนในการ ดำเนินงาน การรู้จักพึ่งตนเองของประชาชน และการรู้จักใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นและ เทคโนโลยีที่เหมาะสมแก่การพัฒนาให้มากที่สุด

บทบาทของโรงเรียนประถมศึกษาในการพัฒนาชนบท

โรงเรียนเป็นสถาบันของชุมชนหรือสังคม ดังนั้นโรงเรียนจึงมีบทบาท หน้าที่ที่จะต้องรับผิดชอบต่อชุมชนหรือสังคมหลายประการ เช่น

สุเทพ ทองประดิษฐ์ (2521 : 540 - 541) ได้กล่าวถึงหน้าที่ของ โรงเรียนต่อชุมชนว่า เนื่องจากโรงเรียนเป็นหน่วยย่อยของสังคมหรือชุมชน โรงเรียนจึงต้องมีหน้าที่ต่อชุมชนดังนี้

1. โรงเรียนต้องถือว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน และต้องพยายาม ส่งเสริมให้ตัวเองเป็นศูนย์กลางของชุมชน
2. โรงเรียนจะต้องหาทางช่วยให้ประชาชนในชุมชน ปรับปรุงความเป็น อยู่ให้ดีขึ้น ทั้งในแง่ของการครองชีพ สุขภาพอนามัย กิจสังคม ความเชื่อ พร้อมทั้ง ช่วยให้สมาชิกของชุมชนรู้จักรักษาทรัพยากร รักษาขนบธรรมเนียมประเพณี และ ภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน
3. โรงเรียนจะต้องตระหนักถึงการเปลี่ยนแปลงของโลก ตลอดจนผล การเปลี่ยนแปลง อันมีต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ และพยายามจัดการศึกษาใน

โรงเรียนให้เหมาะกับสถานการณ์เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ โดยการจัดการศึกษาที่ตรงกับความต้องการและระดับความสามารถของคนในชุมชน

4. ในส่วนที่เกี่ยวกับประชาธิปไตย โรงเรียนจะต้องปฏิบัติและส่งเสริมประชาธิปไตยให้เต็มที่ โดยการสร้างบรรยากาศประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นทั้งในโรงเรียนและชุมชน เช่นจะต้องมีมนุษยสัมพันธ์อันดีระหว่างครู นักเรียน และสมาชิกในชุมชน

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2525 : 21) ได้เสนอว่าในฐานะที่โรงเรียนเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนหรือสังคม ดังนั้นโรงเรียนจึงมีบทบาทหน้าที่ต่อสังคม เช่นเดียวกับบทบาทหน้าที่ของการศึกษาที่มีต่อสังคม ดังนี้คือ

1. ถ่ายทอดความรู้ ศิลปวิทยาการต่าง ๆ ให้แก่ชุมชน
2. อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี
3. รับใช้ให้บริการแก่สังคมตามที่สังคมต้องการ
4. เปลี่ยนแปลงสังคม

กล่าวโดยสรุปแล้ว โรงเรียนมีบทบาทหน้าที่ต่อชุมชนหรือสังคม คือ อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี ถ่ายทอดความรู้ ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี และพัฒนาชุมชนหรือสังคม

โรงเรียนประถมศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน โดยเฉพาะชุมชนในชนบท โรงเรียนประถมศึกษาเป็นสถาบันการศึกษาเพียงสถาบันเดียวที่อยู่ใกล้ชิดกับประชาชนในชนบท ดังนั้นโรงเรียนประถมศึกษาจึงมีหน้าที่โดยตรงต่อการพัฒนาชุมชนในชนบท หรือมีหน้าที่โดยตรงในการพัฒนาชนบท

สุพิชญา ชีรกุล (2521 : 15 - 20) กล่าวว่า ในการพัฒนาชนบทนั้น โรงเรียนประถมศึกษามีบทบาทหน้าที่โดยตรงต่อการพัฒนาชนบท เพราะโรงเรียนเป็นแหล่งคัดเลือกและพัฒนาคนให้แก่ชุมชน เป็นศูนย์รวมสาขาวิชาการศึกษาต่าง ๆ ของชุมชน และเป็นแหล่งถ่ายทอดวัฒนธรรม

จะเห็นได้ว่า โรงเรียนประถมศึกษาเป็นหน่วยงานที่มีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาชนบท ทั้งนี้เพราะการพัฒนาชนบทนั้นถือว่าเป็นหน้าที่ส่วนหนึ่งของโรงเรียนประถมศึกษา ยิ่งไปกว่านั้น โรงเรียนประถมศึกษายังเป็นหน่วยงานของทางราชการที่อยู่ใกล้ชิดกับประชาชนในชนบทมากที่สุด จึงเหมาะที่จะนำเอานโยบายในการพัฒนาชนบทของทางราชการ หรือของรัฐบาลไปปฏิบัติให้บังเกิดผล และเมื่อโรงเรียนประถมศึกษามีบทบาทหน้าที่ในการพัฒนาชนบทดังกล่าวแล้ว โรงเรียนประถมศึกษาจึงมีหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติเพื่อการพัฒนาชนบทหลายประการ เช่น

คว้น ชาวนู (2526 : 41 - 42) ได้เสนอบทบาทหน้าที่ของโรงเรียนประถมศึกษาในด้านการพัฒนาชนบทดังนี้

1. สอนและอบรมนักเรียน โดยโรงเรียนจะต้องจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตร และแผนการศึกษาแห่งชาติ
2. สอนประชาชน ในด้านความรู้ทั่วไปและอาชีพ ปลูกฝังให้ประชาชนมีความรับผิดชอบต่อเยาวชนและต่อชุมชน สอนให้ประชาชนเป็นพลเมืองดี
3. บริการชุมชนในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านความรู้ทั่วไปและอาชีพด้านสุขภาพอนามัย ด้านวัฒนธรรม ด้านนันทนาการ และเผยแพร่ข่าวสาร

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2528 : 78 - 89) ได้กำหนดบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของโรงเรียนประถมศึกษาที่มีต่อการพัฒนาชนบทไว้ดังนี้

1. บทบาทหน้าที่ในการจัดการเรียนการสอน การจัดการเรียนการสอนเป็นกระบวนการที่สำคัญที่สุดในการใช้หลักสูตร ดังนั้นในการจัดการเรียนการสอนจึงต้องให้สอดคล้องกับหลักการ และจุดมุ่งหมายของหลักสูตร โดยอาศัยแผนการสอน คู่มือครู และสื่อต่าง ๆ เป็นแนวทางและเครื่องมือให้นักเรียนได้ค้นหาความรู้ สรุปลงความคิดรวบยอด และให้มีโอกาสได้ปฏิบัติควบคู่ไปกับทฤษฎี โดยคำนึงถึงความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่น ในการจัดการเรียนการสอนนั้นจะเน้นกระบวนการกลุ่มใช้วิธีการหลาย ๆ วิธีมีการประเมินผลตามจุดประสงค์ของหลักสูตร ด้วยวิธีการวัดผลแบบต่าง ๆ ที่จะให้รู้ว่าผู้เรียนบรรลุวัตถุประสงค์แล้วหรือยัง

2. บทบาทหน้าที่ในการฝึกและพัฒนาบุคลากร โดยการแสวงหาผู้นำชุมชน คัดเลือกผู้นำและฝึกอบรมผู้นำ เพราะผู้นำเป็นผู้ที่ชุมชนให้ความยกย่องนับถือและสามารถโน้มน้าวจิตใจของประชาชนได้เป็นอย่างดี หากผู้นำดังกล่าวได้รับการพัฒนาดีแล้วก็จะเป็นผู้มีบทบาทในการช่วยพัฒนาชุมชนร่วมกับโรงเรียนได้ดี

3. บทบาทในการจัดโรงเรียนให้เป็นแหล่งข่าวสาร เนื่องจากโรงเรียนประถมศึกษาเป็นหน่วยงานของรัฐเพียงหน่วยงานเดียวที่กระจายอยู่ในพื้นที่ชนบทมากที่สุด เป็นศูนย์กลางของประชาชนในชุมชนที่โรงเรียนตั้งอยู่ ดังนั้นจึงควรมีหน้าที่ในการบริการข่าวสาร และความรู้แก่ประชาชนด้วย โดยการประชาสัมพันธ์ผ่านนักเรียน หรือโดยการใช้ศูนย์ข่าวสารและหอกระจายข่าวของโรงเรียน ตลอดจนการจัดป้ายนิเทศ หรือเอกสาร วารสารบริการแก่ชุมชน เป็นต้น

4. บทบาทหน้าที่ในการเป็นศูนย์กลางด้านวิชาการและการอาชีพซึ่งในการนี้โรงเรียนจะต้องติดต่อประสานงานร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อนำความรู้ แนวคิด และวิธีการใหม่ ๆ ในการดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพมาเผยแพร่แก่ประชาชน

5. บทบาทหน้าที่ในการเป็นศูนย์ส่งเสริมการกีฬา นันทนาการ ศิลปวัฒนธรรม และประเพณีของท้องถิ่น โดยการให้บริการด้านกีฬา นันทนาการ ตลอดจนเป็นผู้ดำเนินการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมและประเพณีของท้องถิ่น พร้อมทั้งอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม และประเพณีของท้องถิ่นเอาไว้

6. บทบาทหน้าที่ในการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชนบท การพัฒนาชนบทตามภารกิจและหน้าที่ของโรงเรียนนั้น โรงเรียนจะดำเนินการไปโดยลำพัง ย่อมประสบผลสำเร็จได้ยาก ดังนั้นจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่โรงเรียนจะต้องประสานงานและขอความร่วมมือจากหน่วยงานต่าง ๆ ให้มาช่วยในการดำเนินงานของโรงเรียน หน่วยงานที่โรงเรียนจะขอความร่วมมือได้นั้นได้แก่ หน่วยงานในสังกัด 4 กระทรวงหลัก และหน่วยงานในสังกัดกระทรวงอุตสาหกรรม กระทรวงพาณิชย์ และหน่วยงานอื่น ๆ ในท้องถิ่น

กล่าวโดยสรุป บทบาทหน้าที่ของโรงเรียนประถมศึกษาที่มีต่อการพัฒนา
ชุมชนนั้น มีดังนี้

1. สอนนักเรียนและประชาชนให้มีความรู้ความสามารถในอันที่จะช่วยให้
มีการดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างเป็นสุข
2. อนุรักษ์และถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี
3. ให้บริการด้านต่าง ๆ แก่ชุมชน
4. ประสานงานกับบุคคลและหน่วยงานต่าง ๆ ในอันที่จะทำให้การพัฒนา
ชนบทบรรลุผล

จากการที่โรงเรียนประถมศึกษาเป็นหน่วยงานที่มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนา
ชนบท หน่วยงานหนึ่งนี้เอง จึงทำให้โรงเรียนประถมศึกษาต้องดำเนินการต่าง ๆ
เพื่อเป็นการช่วยส่งเสริมการพัฒนาชนบท ซึ่งงานต่าง ๆ ดังกล่าวมีผู้สรุปรวบรวมไว้
เช่น

สวิสดี นิเทศรววิทย์ (2526 : 25 - 26) ได้กล่าวถึงงานของ
โรงเรียนที่จะต้องดำเนินการเพื่อพัฒนาชนบทว่าประกอบด้วยงานด้านต่าง ๆ คือ

1. งานด้านอาชีพโดยการสอนกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพให้ได้ผล
ให้นักเรียนสามารถปฏิบัติได้ และนำความรู้ไปปฏิบัติที่บ้านได้ ขณะเดียวกันก็เผยแพร่
อาชีพใหม่ ๆ แก่ชุมชนด้วย
2. งานด้านกีฬาและนันทนาการ โดยการให้บริการด้านกีฬา และ
นันทนาการแก่ชุมชน โดยใช้กีฬาเป็นสื่อที่จะให้ประชาชนหันมาให้ความร่วมมือแก่
ชุมชนและโรงเรียน
3. งานด้านบริการสุขภาพอนามัย ได้แก่ การบริการให้ความรู้ในการ
ป้องกันโรคติดต่อ การสุขาภิบาลต่าง ๆ เรื่องน้ำดื่ม เรื่องส้วม ซึ่งโรงเรียนจะต้อง
ทำให้เป็นตัวอย่างในเรื่องนี้
4. งานด้านการฝึกกำลังชาวบ้าน ได้แก่ การร่วมมือร่วมใจกันในด้าน
การพัฒนาชุมชน โดยที่โรงเรียนควรจะเป็นผู้นำในด้านนี้

5. งานด้านประเพณี วัฒนธรรม และการอนุรักษ์ ซึ่งเป็นหน้าที่โดยตรงของโรงเรียน จึงจำเป็นต้องเป็นผู้นำในการดำเนินการเกี่ยวกับประเพณีต่าง ๆ ในท้องถิ่น

คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2528 : 74 - 79) ได้กำหนดงานที่โรงเรียนประถมศึกษาจะต้องปฏิบัติ เพื่อให้โรงเรียนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาชนบทไว้ดังนี้

1. สอนนักเรียนให้นำความรู้ไปใช้ในการพัฒนาตนเอง และบ้านของตนเอง คือ เรียนที่โรงเรียนแล้วนำไปใช้ที่บ้านด้วย เกษตรที่โรงเรียนคือ เกษตรที่บ้าน งานบ้านที่ฝึกในโรงเรียน เพื่อนำไปปฏิบัติที่บ้าน
2. ส่งเสริมช่วยเหลือให้ประชาชนค้นพบตนเอง รู้ปัญหาของตนเองแล้วร่วมกันปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และกระตุ้นให้ประชาชนคิดเป็น มากกว่าที่จะบอกให้ทำ
3. ทำให้ประชาชนเห็นความสำคัญ และตระหนักถึงภารกิจร่วมกันในการพัฒนาแบบพึ่งตนเอง
4. ชี้นำและหาวิธีการให้ประชาชนรู้จักและเข้าใจในการเลือกผู้นำท้องถิ่น เพื่อเป็นแกนนำในการพัฒนา
5. ทำหน้าที่ให้เป็นตัวประสานให้เกิดการพัฒนา คือ ประสานงานวางแผนกับหน่วยงานอื่น ๆ เพื่อนำการพัฒนามาสู่ชุมชน
6. ให้การศึกษาแก่ประชาชนเพื่อให้เกิดความรู้ในด้านอาชีพ และด้านอื่น ๆ โดยทั่ว ๆ ไป เช่น ด้านกฎหมาย อนามัย เพื่อให้ประชาชนมองเห็นแนวทางในการเพิ่มพูนความรู้ให้เกิดความคิดพัฒนาชีวิตตนเอง
7. จัดการกีฬาชุมชน และนันทนาการอื่น ๆ ที่เป็นการพักผ่อนหย่อนใจ และด้านวัฒนธรรมประเพณี เพื่อสร้างศูนย์รวม สร้างความสามัคคี เพื่อรวมกลุ่มกันพัฒนาด้านอื่น ๆ

สรุปแล้วงานของโรงเรียนที่โรงเรียนจะต้องปฏิบัติเพื่อการพัฒนาชนบทนั้น ประกอบด้วยงานต่าง ๆ ที่สำคัญ ๆ ดังนี้

1. งานด้านการสอน ทั้งในส่วนที่สอนนักเรียนและสอนประชาชน
2. งานด้านการให้บริการด้านต่าง ๆ แก่ชุมชน
3. งานด้านการส่งเสริมและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมจารีตประเพณี
4. งานด้านการฝึกอบรม เพื่อให้ประชาชนมีความรู้ความสามารถในด้านต่าง ๆ
5. งานด้านการประสานงานกับบุคคลและหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อนำการพัฒนาเข้าสู่ชุมชน

โครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบท

1. ความหมาย

โครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบท หมายถึง โครงการในความรับผิดชอบของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ที่ดำเนินการเพื่อให้โรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดมีส่วนร่วมช่วยในการพัฒนาชนบท โดยการจัดให้โรงเรียนประถมศึกษาเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาชุมชนในชนบท เรียกอ ย่ ๆ ว่า โครงการ กศ.พช.

2. ความเป็นมา

การดำเนินการพัฒนาชนบท ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (2525 -2529) นั้นรัฐบาลได้มุ่งเน้นที่ตัวคนเป็นสำคัญ โดยทำการพัฒนาคนในชนบทซึ่งยากจน ให้สามารถช่วยเหลือตนเองและชุมชนได้อย่างแท้จริงจึงได้กำหนดให้ 4 กระทรวงหลัก เป็นแกนนำสำคัญทำงานประสานสัมพันธ์กันในการพัฒนาชนบท ซึ่งได้แก่ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงสาธารณสุข และกระทรวงศึกษาธิการ โดยที่แต่ละกระทรวงต่างก็ได้กำหนดกรอบนโยบายในการพัฒนาชนบท พร้อมทั้งแผนงานโครงการที่จะต้องดำเนินการไว้อย่างชัดเจน ทั้งนี้ เพื่อที่จะเป็นการแก้ปัญหาสำคัญที่ประชาชนในชนบทอันเป็น

ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศกำลังประสบอยู่ อันได้แก่ ปัญหาความขาดแคลน
โรคภัยไข้เจ็บ ความไม่รู้หรือความโง่เขลา ซึ่งเปรียบเสมือนวัฏจักรของความด้อย
พัฒนา ในพื้นที่เป้าหมายที่กำหนดไว้

คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2528 : 35) กล่าวว่า
กระทรวงศึกษาธิการเป็นกระทรวงหนึ่งใน 4 กระทรวงหลัก ที่รัฐบาลมอบหมายให้
รับผิดชอบในการพัฒนาชนบท และเพื่อสนองนโยบายการพัฒนาชนบทของรัฐบาลให้
บรรลุเป้าหมาย กระทรวงศึกษาธิการจึงได้กำหนดกรอบนโยบาย แนวทางดำเนิน
การ และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการพัฒนาชนบท ไว้ดังนี้

1. กรอบนโยบายการพัฒนาชนบท

คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้ชี้แจงรายละเอียด
เกี่ยวกับกรอบนโยบายการพัฒนาชนบทของกระทรวงศึกษาธิการว่า กระทรวง
ศึกษาธิการมีเจตจำนงมุ่งมั่นที่จะดำเนินการพัฒนาชนบท โดยเน้นการพัฒนาคนทั้งใน
และนอกระบบโรงเรียนให้เป็นคนที่มีคุณภาพในเรื่องต่อไปนี้

1.1 พัฒนาคนให้มีความรู้พื้นฐาน เพื่อนำความรู้ไปประกอบ
อาชีพได้ตามความต้องการของแต่ละบุคคล แต่ละครอบครัว ตามความเหมาะสมกับ
สภาพแวดล้อมของแต่ละท้องถิ่น

1.2 พัฒนาคนให้มีความรู้ ความเข้าใจในสิทธิหน้าที่ ความ
รับผิดชอบของพลเมืองดีอันพึงมีต่อชาติบ้านเมือง มีคุณธรรม จริยธรรม วัฒนธรรม
และมีความรักหวงแหนแผ่นดินเกิด

1.3 พัฒนาคนให้มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องสุขภาพอนามัย
การป้องกันโรคภัยไข้เจ็บ การบำรุงรักษาสุขภาพ อนามัยให้สมบูรณ์

1.4 พัฒนาคนให้มีความรู้ ความเข้าใจในกระบวนการ
พัฒนาชนบทและมีทัศนคติที่ดีต่องานพัฒนาชนบทของรัฐบาล

ป
372.12
สว 63 ก

19 ก.ค. 2536

3640213

25
สำนักหอสมุด

มหาวิทยาลัยนครสวรรค์

2. แนวทางการดำเนินงานพัฒนาชนบท

คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้ชี้แจงแนวทางในการดำเนินงานพัฒนาชนบทของกระทรวงศึกษาธิการว่า เพื่อให้กรอบนโยบายการพัฒนาชนบทของกระทรวงศึกษาธิการดำเนินไปอย่างมีเป้าหมาย และมีทิศทางในการพัฒนาชนบทอย่างแจ่มชัดและสามารถปฏิบัติให้สอดคล้องกับแนวนโยบายการพัฒนาชนบทของรัฐบาล กระทรวงศึกษาธิการจึงได้กำหนดแนวทางในการพัฒนาชนบทไว้ดังนี้

2.1 กระทรวงศึกษาธิการจะระดมสรรพกำลังทรัพยากรที่มีอยู่ในทุกหน่วยงาน ในแต่ละท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาชนบท

2.2 กระทรวงศึกษาธิการจะให้ความร่วมมือสนับสนุนหน่วยงานอื่น ๆ ในทุกลักษณะที่ดำเนินการพัฒนาชนบทตามนโยบายของรัฐบาล ภายในขอบเขตของงานและกำลังความสามารถที่กระทรวงศึกษาธิการมีอยู่

2.3 กระทรวงศึกษาธิการจะจัดให้มีโครงสร้างและรูปแบบตลอดจนกระบวนการพัฒนาชนบทให้ผสมผสานกัน ตั้งแต่ระดับกระทรวงลงไปจนถึงพื้นที่เป้าหมาย ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการพัฒนาชนบทที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ในระดับกระทรวงจัดให้มีคณะกรรมการการบริหารงานพัฒนาชนบทเพื่อรับผิดชอบงานนโยบายพัฒนาชนบทที่กระทรวงมอบหมาย และจัดให้มีศูนย์ประสานงานพัฒนาชนบทเพื่อทำหน้าที่เป็นศูนย์ปฏิบัติการพัฒนาชนบท และศูนย์ประสานงานพัฒนาชนบทของกระทรวงศึกษาธิการ

2.4 กระทรวงศึกษาธิการจะใช้สถานศึกษาร่วมกับวัดและ/หรือศาสนสถานของทุกศาสนาเป็นศูนย์กลางดำเนินการพัฒนาชนบทของแต่ละท้องถิ่น

3. แนวทางปฏิบัติ

คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กล่าวว่า กระทรวงศึกษาธิการได้วางแนวทางปฏิบัติในการพัฒนาชนบท ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับกระทรวงศึกษาธิการไว้ดังนี้

3.1 ให้คณะกรรมการบริหารงานพัฒนาชนบท และศูนย์

ประสานงานพัฒนาชนบทกระทรวงศึกษาธิการ รับนโยบายและปฏิบัติตามนโยบาย การพัฒนาชนบทของรัฐบาล และของกระทรวงศึกษาธิการที่มอบหมาย และให้ดำเนินการพัฒนาชนบทตามนโยบายอย่างต่อเนื่อง

3.2 ให้กรมหรือส่วนราชการระดับกรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชนบท กำหนดให้มีเจ้าหน้าที่หรือคณะกรรมการรับผิดชอบ และประสานงานพัฒนาชนบท กับกระทรวงและหน่วยงานในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ในส่วนภูมิภาค

3.3 ให้มีอนุกรรมการฝ่ายการศึกษา เพื่อทำหน้าที่ช่วยเหลือคณะกรรมการพัฒนาจังหวัด (กพจ.) ในภาคของกระทรวงศึกษาธิการ

3.4 ให้มีอนุกรรมการฝ่ายการศึกษา เพื่อทำหน้าที่ช่วยเหลือคณะกรรมการพัฒนาอำเภอ (กพอ.) ในภาคของกระทรวงศึกษาธิการ

3.5 ให้ครูในคณะทำงานสนับสนุนการปฏิบัติงานพัฒนาชนบทระดับตำบล (คปต.) ทำหน้าที่เป็นผู้แทนกระทรวงศึกษาธิการในระดับตำบล

3.6 ให้โรงเรียนร่วมกับวัดหรือศาสนสถานทุกศาสนาร่วมมือ และสนับสนุนกิจกรรมการพัฒนาชนบทในพื้นที่เป้าหมาย

จากกรอบนโยบาย แนวทางดำเนินการ และแนวปฏิบัติในการพัฒนาชนบทของกระทรวงศึกษาธิการดังกล่าว สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ซึ่งเป็นหน่วยงานหนึ่งในสังกัดของกระทรวงศึกษาธิการ จึงได้นำมากำหนดเป็นโครงการเพื่อดำเนินการพัฒนาชนบทในส่วนที่เกี่ยวข้อง คือโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบท

คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้อธิบายรายละเอียดเกี่ยวกับโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทไว้ดังนี้

โครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบท หรือโครงการ กศ.พช. เป็นโครงการที่สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติดำเนินการ เพื่อให้โรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาชุมชนหรือหมู่บ้านที่

โรงเรียนตั้งอยู่ ซึ่งการดำเนินงานโครงการนี้จะสอดคล้องกับหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 ทุกประการ

เพื่อให้โรงเรียนในโครงการเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาชุมชนได้ อย่างแท้จริง โครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทยากจน จึงได้กำหนด วัตถุประสงค์ในการดำเนินงานของโรงเรียนในโครงการไว้ดังนี้

1. ปรับปรุงกิจกรรมการเรียนการสอนให้นักเรียนสามารถนำไปใช้ ประโยชน์ในการพัฒนาตนเองและสังคมเพื่อคุณภาพชีวิตได้
2. ส่งเสริมให้ครูและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องสามารถดำเนินการสำรวจ สภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการพัฒนาคน เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาท้องถิ่น ของชุมชนที่โรงเรียนรับผิดชอบ
3. เพื่อพัฒนาบุคลากรในท้องถิ่นให้มีความรู้ความเข้าใจให้เกิด ความตระหนักและยอมรับความจำเป็นในการพัฒนาชุมชนโดยการพึ่งตนเอง
4. ให้รู้จักคัดเลือกและพัฒนาผู้นำ ให้ได้ผู้นำที่มีความซื่อสัตย์ มีคุณสมบัติของนักพัฒนา
5. ให้การศึกษาแก่ประชาชนทั้งในและนอกระบบโรงเรียนในด้าน วิชาชีพที่เหมาะสมกับท้องถิ่น
6. ปรับปรุงโรงเรียนประถมศึกษาให้เป็นแหล่งข่าวสารเพื่อพัฒนา คุณภาพชีวิตในชุมชน
7. ปรับปรุงโรงเรียนประถมศึกษาเป็นศูนย์ประสานงาน ตลอดจน บริการด้านวิชาการและอาชีพเพื่อพัฒนาชนบท
8. ปรับปรุงโรงเรียนประถมศึกษาให้เป็นศูนย์ส่งเสริมการกีฬา นันทนาการ ศิลปวัฒนธรรม และประเพณีในท้องถิ่น

การคัดเลือกโรงเรียนเข้าโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านใน เขตชนบทนี้ คณะกรรมการพัฒนาอำเภอ (กพอ.) จะเป็นผู้เสนอรายชื่อโรงเรียน

ตามหลักเกณฑ์การคัดเลือกโรงเรียนเข้าโครงการไปยังคณะกรรมการพัฒนาจังหวัด (กพจ.) เพื่อคัดเลือกรายชื่อโรงเรียนดังกล่าวส่งไปยังสำนักงานคณะกรรมการ การประถมศึกษาแห่งชาติ

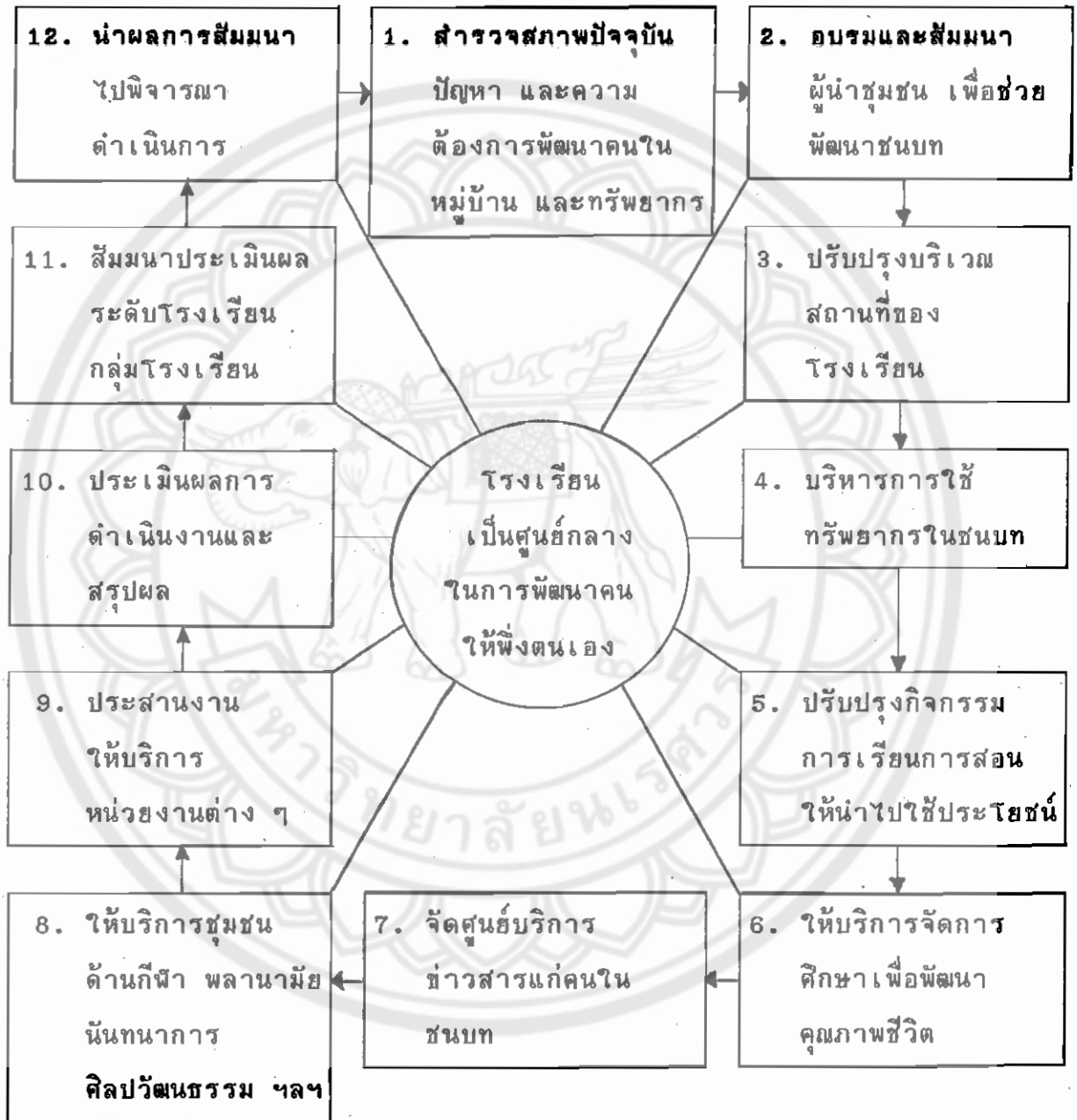
ในการดำเนินงานโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบท นั้น สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เป็นผู้กำหนดแนวทางในการ ปฏิบัติงาน ให้ผู้เกี่ยวข้องกับโครงการยึดถือปฏิบัติตั้งแต่ระดับกรมลงไปจนถึงระดับ โรงเรียน

คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2529 ข. : 13-15) ได้ กำหนดแนวทางและขั้นตอนการดำเนินงานของโรงเรียนในโครงการการศึกษาเพื่อ พัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทไว้ดังนี้

หลังจากที่โรงเรียนได้รับการคัดเลือกให้ดำเนินโครงการการศึกษาเพื่อ พัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทยากจนแล้ว โรงเรียนจะต้องส่งครูจำนวนหนึ่งเข้ารับการ ฝึกอบรม เพื่อรับทราบแนวนโยบายและแนวทางการดำเนินงานโครงการตามที่ศูนย์ ดำเนินงานโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทร่วมกับสำนักงานการ ประถมศึกษาจังหวัดจัดขึ้น แล้วนำความรู้และประสบการณ์ที่ได้จากการฝึกอบรมนั้นไป ถ่ายทอดให้แก่คณะครูในโรงเรียนอีกต่อหนึ่ง เมื่อทุกคนเข้าใจตรงกันแล้วจึงลงมือ ดำเนินงานตามขั้นตอนดังนี้

1. สำรวจสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการพัฒนาคนในหมู่บ้านที่ โรงเรียนตั้งอยู่
2. จัดอบรมและสัมมนาผู้นำชุมชนในพื้นที่เป้าหมาย
3. ปรับปรุงบริเวณสถานที่และสนามของโรงเรียนให้เหมาะสมกับการ เป็นศูนย์กลางในการพัฒนาชนบท
4. บริหารการใช้ทรัพยากร บุคลากร วัสดุ ครุภัณฑ์ เพื่อใช้ในการเรียน การสอนวิชาชีพในชนบทได้อย่างคุ้มค่า

5. ปรับปรุงกิจกรรมการเรียนการสอนให้นักเรียนสามารถนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาตนเองและสังคมตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521
 6. ให้บริการด้านการจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตแก่ประชาชนในหมู่บ้าน
 7. จัดบริการข่าวสารเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนพื้นที่เป้าหมาย
 8. ให้บริการชุมชนด้านกีฬา นันทนาการ ศิลปวัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณีในท้องถิ่น
 9. ประสานงานและให้บริการแก่หน่วยงานต่าง ๆ
 10. ประเมินผลการดำเนินงาน
 11. จัดสัมมนาประเมินผล
 12. นำผลจากการสัมมนาไปพิจารณาปรับปรุงการดำเนินงาน
- กระบวนการทั้ง 12 ขั้นนี้ สามารถกำหนดเป็นแผนภูมิขั้นตอนการดำเนินงานของโรงเรียนในโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทยากจนไว้ดังภาพประกอบ 1

หมายเหตุ ลำดับขั้นตอนในการดำเนินงานนี้อาจสลับเปลี่ยนกันได้ตามความเหมาะสมของแต่ละท้องถิ่น

ภาพประกอบ 1 แผนภูมิแสดงการดำเนินงานของโรงเรียนในโครงการการศึกษา เพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบท

รูปแบบการประเมินเคาน์เทนแนนซ์ของสเด็ก

สมบูรณ์ ดันยะ (2532 : 109 - 114) ได้สรุปแนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการประเมินเคาน์เทนแนนซ์ของสเด็ก (Stake's Countenance Model) สรุปได้ว่า เป็นแนวทางการประเมินที่มีจุดมุ่งหมายที่จะพยายามอธิบาย และตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการโดยอาศัยกระบวนการศึกษาทั้งอย่างเป็นปรนัย และอัตนัย ผู้ประเมินจะต้องทำหน้าที่เป็นผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับการเก็บรวบรวมข้อมูล การตีความพรรณนา ประเมินรวมทั้งตัดสินใจเกี่ยวกับข้อมูลที่ได้มาด้วย

กิจกรรมที่สำคัญของการประเมินตามรูปแบบของสเด็ก (Stake) มีอยู่ 2 ประการ คือ

1. การพรรณนา (Descriptive) เป็นการอธิบายลักษณะขององค์ประกอบต่าง ๆ ที่ต้องการประเมิน ซึ่งแยกเป็น 3 ด้าน คือ สภาพหน้า (Antecedence) หรือสิ่งที่มีมาก่อน กระบวนการปฏิบัติ (Transactions) และผลลัพธ์ (Outcomes) การบรรยายองค์ประกอบทั้ง 3 ประการนี้ แยกออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

1.1 การพรรณนาในสิ่งที่กำหนดหรือคาดหวังเอาไว้ว่าควรจะเป็นเช่นไร (Intents)

1.2 การพรรณนาในสิ่งที่สังเกตพบ จากสิ่งที่เกิดขึ้นในแต่ละองค์ประกอบ (Observation)

2. การตัดสิน (Judgment) เป็นการพิจารณาองค์ประกอบต่าง ๆ ที่ต้องการประเมิน แล้วตัดสินคุณค่าขององค์ประกอบต่าง ๆ เหล่านั้นออกมาว่าดีหรือไม่ดีอย่างไร ในการตัดสินใจนี้ใช้การเปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานที่ตั้งไว้ หรือเปรียบเทียบกับข้อมูลของโครงการอื่น ๆ

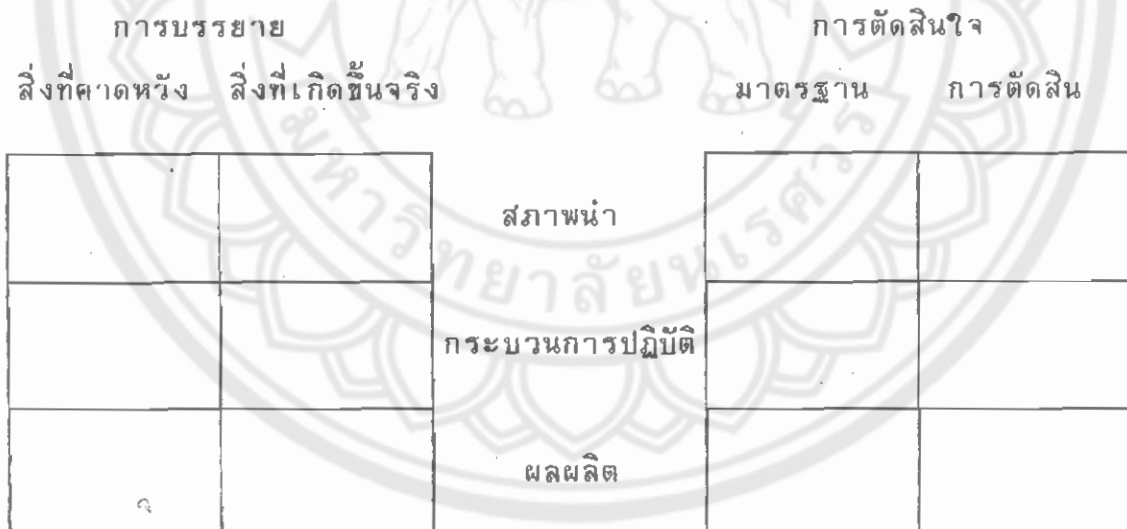
โครงสร้างของกระบวนการในการประเมินตามรูปแบบของสเด็ก (Stake) สามารถแสดงให้เห็นเป็นขั้นตอนง่าย ๆ ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 เป็นการสร้างแมทริก (Matrices) ของข้อมูลเพื่อการอธิบายและการตัดสินใจ

ขั้นตอนที่ 2 เป็นการอธิบายข้อมูลโดยอาศัยความสอดคล้องระหว่างสิ่งที่คาดหวังและสิ่งที่เกิดขึ้นจริง และหาความสัมพันธ์ระหว่างสภาพน่า กระบวนการปฏิบัติ และผลผลิต

ขั้นตอนที่ 3 เป็นการตัดสินใจโดยอาศัยการเปรียบเทียบสิ่งที่ต้องการประเมินกับเกณฑ์อย่างใดอย่างหนึ่ง

ขั้นตอนที่ 1 การสร้างแมทริก (Matrices) ของข้อมูลเพื่อการอธิบายและการตัดสินใจ ซึ่งแสดงให้เห็นเป็นแผนภาพได้ดังนี้

ภาพประกอบ 2 แผนภูมิแสดงแมทริกของข้อมูลเพื่อการอธิบายและการตัดสินใจ

องค์ประกอบที่ควรนำมาประเมินในขั้นตอนนี้ พิจารณาในองค์ประกอบ

3 ด้านด้วยกัน คือ

1. สภาพหน้า (Antecedence) หรือสิ่งที่มีมาก่อน คือสภาพใด ๆ ก็ตามที่มีอยู่แล้วก่อนที่จะมีกระบวนการเรียนการสอนหรือการกระทำกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งสภาพนั้น ๆ อาจจะมีส่วนสัมพันธ์กับผลผลิตที่เกิดขึ้นได้ โดยอาจจำแนกเป็นประเด็นย่อย ๆ ได้ดังนี้ เช่น

1.1 สภาพภาพของตัวนักเรียน ได้แก่ ความสนใจ ความถนัด เป็นต้น

1.2 สภาพภาพของตัวครู ได้แก่ บุคลิกภาพ คุณวุฒิ ประสบการณ์ เป็นต้น

1.3 สภาพแวดล้อมในโรงเรียน ได้แก่ ขนาด ที่ตั้งของอาคาร บริเวณ สถานที่ เป็นต้น

1.4 การบริหาร ได้แก่ กระบวนการในการดำเนินการ การจัดการ เป็นต้น

1.5 ความสัมพันธ์กับชุมชน ได้แก่ การให้บริการ ให้ความช่วยเหลือแก่ชุมชน การได้รับความร่วมมือจากชุมชน เป็นต้น

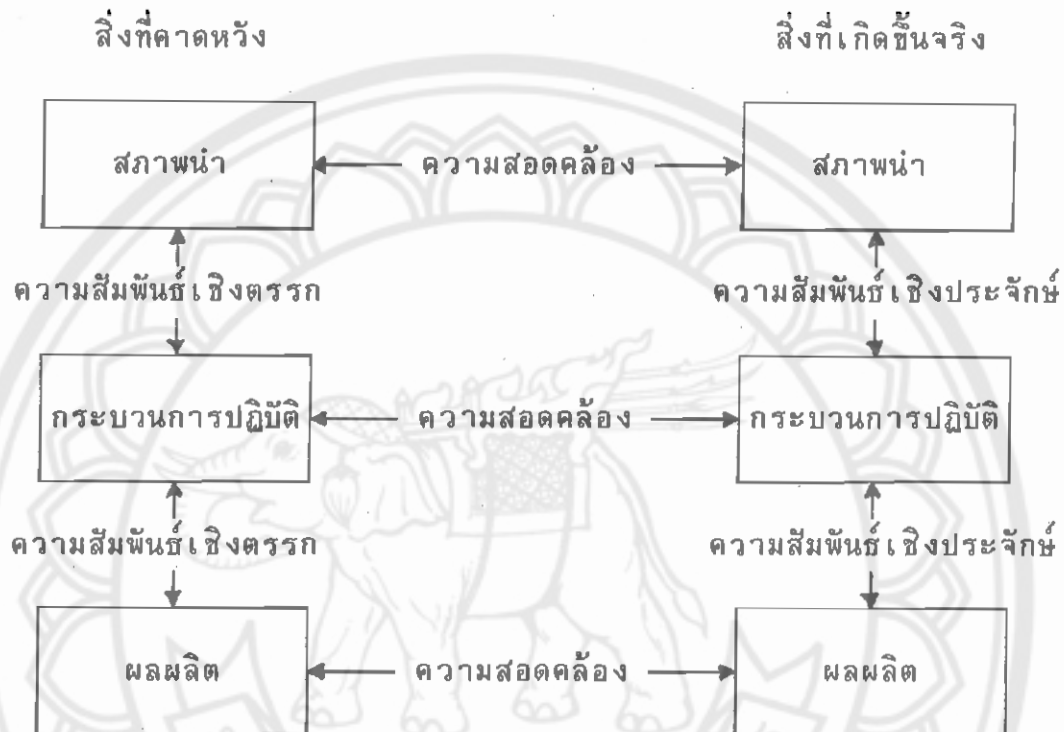
2. กระบวนการปฏิบัติ (Transactions) คือ กระบวนการหรือกิจกรรมทุกชนิดที่จัดให้มีขึ้น เพื่อให้เกิดผลผลิตตามที่ต้องการ ซึ่งหมายความรวมถึงการปะทะสัมพันธ์กันระหว่างนักเรียนกับครู นักเรียนกับนักเรียน นักเรียนกับสื่อการเรียนการสอน ครูกับผู้ปกครอง บรรยายภาค ระยะเวลาที่ใช้ การเรียงลำดับกิจกรรมต่าง ๆ ทุกชนิดที่จัดขึ้น

3. ผลผลิต (Outcomes) ได้แก่ ผลที่เกิดขึ้นจากการจัดกิจกรรม เช่น ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เจตคติและทักษะต่าง ๆ ของนักเรียนที่เกิดขึ้น อันเป็นผลเนื่องมาจากการมีประสบการณ์จากกระบวนการปฏิบัติ นอกจากนี้ยังรวมความถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นแก่ตัวครู โรงเรียน และชุมชนอีกด้วย

ในแต่ละส่วนของสิ่งที่ต้องพิจารณาในการประเมินได้จำแนกคุณลักษณะที่ต้องศึกษาไว้ 4 ลักษณะ คือ

1. สิ่งที่คาดหวังหรือแผนงาน ซึ่งจำแนกตามสิ่งที่ต้องประเมิน กล่าวคือ ความคาดหวังเกี่ยวกับสภาพนำ กระบวนการปฏิบัติ และผลผลิต ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่คาดหวังนี้จะครอบคลุม วัตถุประสงค์หรือเป้าหมายทั้งหมดของโครงการ
2. สิ่งที่เกิดขึ้นจริง ซึ่งจำแนกเป็นสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นจริงเกี่ยวกับสภาพนำกระบวนการปฏิบัติ และผลผลิต
3. มาตรฐานการดำเนินงาน คือ คุณลักษณะที่ควรจะมีควรจะทำหรือควรจะได้รับเกี่ยวกับสภาพนำ กระบวนการปฏิบัติ และผลผลิต
4. การตัดสินเป็นการพิจารณาสรุปเกี่ยวกับปัจจัยพื้นฐานหรือสภาพนำ กระบวนการปฏิบัติ และผลผลิต

ขั้นตอนที่ 2 การอธิบายข้อมูลโดยอาศัยความสอดคล้องระหว่างสิ่งที่คาดหวังและสิ่งที่เกิดขึ้นจริง และหาความสัมพันธ์ระหว่างสภาพนำ กระบวนการปฏิบัติ และผลผลิต ซึ่งแสดงให้เห็นเป็นแผนภาพได้ดังนี้

ภาพประกอบ 3 แผนภูมิแสดงการหาความสอดคล้องและความสัมพันธ์

ในขั้นตอนนี้เป็นการพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบทั้งสาม คือ สภาพน่า กระบวนการปฏิบัติ และผลผลิต โดยพิจารณาทั้งที่เป็นสิ่งที่คาดหวังและสิ่งที่เกิดขึ้นจริง การประเมินในขั้นนี้เป็นการบรรยายความสัมพันธ์ของข้อมูลในองค์ประกอบทั้งสาม เช่น ในด้านสิ่งที่คาดหวัง ลักษณะของสภาพน่า และกระบวนการปฏิบัติที่คาดหวังไว้ มีความสัมพันธ์กันหรือไม่ และผลผลิตที่คาดว่าจะเกิดขึ้นนั้นน่าจะเป็นผลผลิตที่เกิดขึ้นจากกระบวนการปฏิบัติที่คาดหวังไว้หรือไม่ หรือเรียกว่าความสัมพันธ์เชิงตรรก (Logical Contingency) และในด้านสิ่งที่เกิดขึ้นจริงก็จะพิจารณาความสัมพันธ์ของสภาพน่า และกระบวนการปฏิบัติที่เกิดขึ้นจริงว่ามีความสัมพันธ์กันหรือไม่ และผลผลิตที่เกิดขึ้นนั้นน่าจะเป็นผลผลิตที่เกิดขึ้นจากกระบวนการ

ปฏิบัติที่เกิดขึ้นจริงหรือไม่ เรียกว่าความสัมพันธ์เชิงประจักษ์ (Empirical Contingency)

นอกจากนี้ยังพิจารณาด้วยว่าสิ่งที่คาดหวังว่าจะเกิดขึ้นกับสิ่งที่เกิดขึ้นจริง ๆ ในแต่ละองค์ประกอบนั้น มีความสอดคล้องกันหรือไม่ มากน้อยเพียงใด

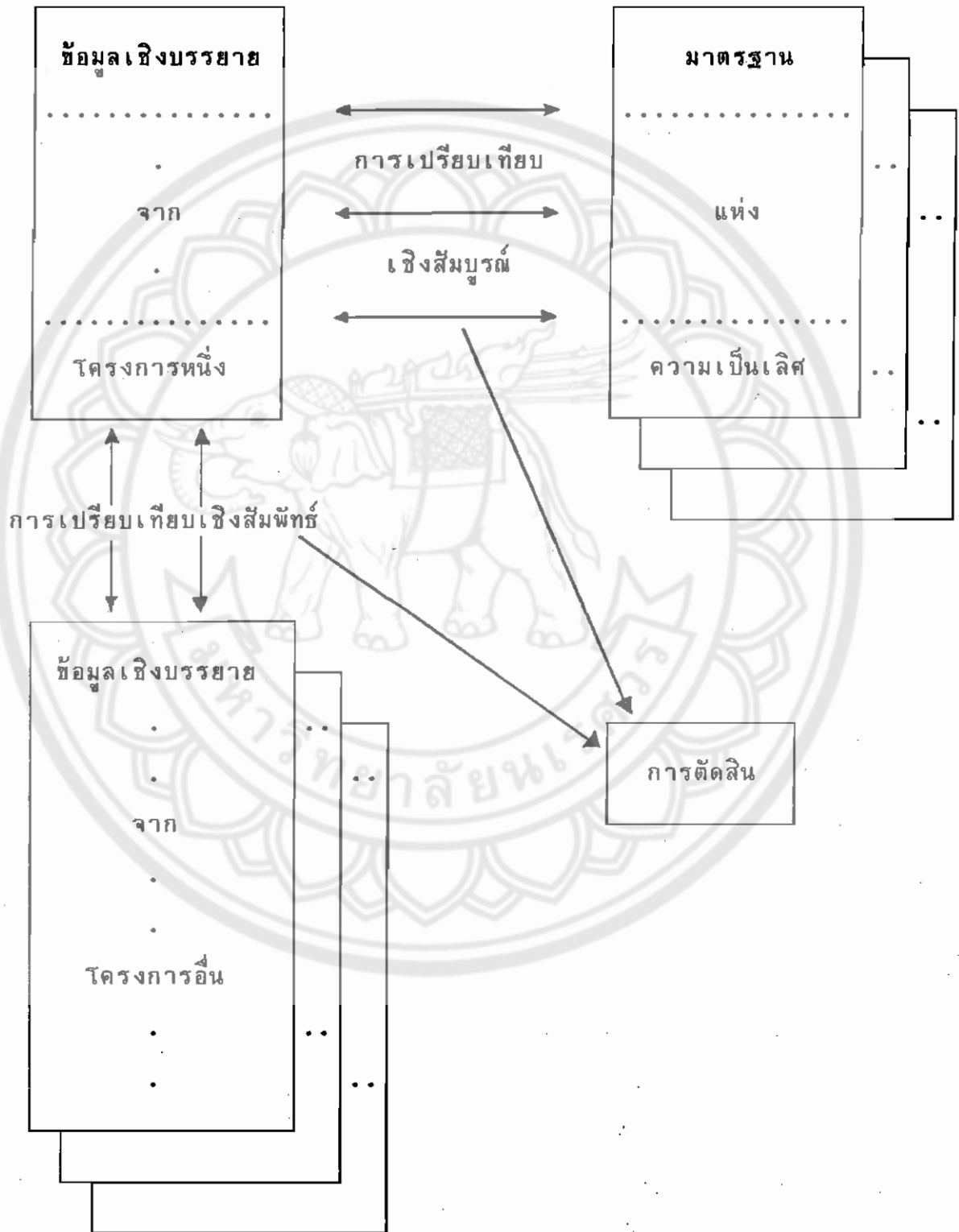
ขั้นตอนที่ 3 การตัดสินโดยอาศัยการเปรียบเทียบสิ่งที่ต้องการประเมินกับเกณฑ์อย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งโดยปกติจะมีการเปรียบเทียบใน 2 ลักษณะ คือ

3.1 การเปรียบเทียบเชิงสัมบูรณ์ (Absolute Comparison) เป็นการเปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานหรือเกณฑ์แห่งความเป็นเลิศ (Standards of Excellence) ที่ได้กำหนดขึ้นมา ซึ่งจะต้องเน้นเกณฑ์ที่เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป

3.2 การเปรียบเทียบเชิงสัมพัทธ์ (Relative Comparison) เป็นการเปรียบเทียบกับข้อมูลในเชิงบรรยายจากโครงการอื่น ๆ ซึ่งเป็นโครงการในลักษณะคล้ายกัน

ในการเปรียบเทียบนี้อาจจะมีการเปลี่ยนแปลงในลักษณะใดลักษณะหนึ่งเท่านั้น หรือเปรียบเทียบทั้งสองลักษณะประกอบกันก็ได้ และผู้ประเมินจะนำผลที่ได้จากการเปรียบเทียบดังกล่าวมาใช้ในการตัดสินคุณค่าของโครงการก็ได้

กระบวนการในการตัดสินนั้นแสดงเป็นแผนภาพได้ดังภาพประกอบ 4

ภาพประกอบ 4 แผนภูมิแสดงกระบวนการในการตัดสินใจ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สุรพงศ์ พูลสุวรรณ (2526) ได้ทำการวิจัยเรื่อง บทบาททางการศึกษาของครูใหญ่ต่อการพัฒนาชุมชนในพื้นที่ชนบทยากจนของเขตการศึกษา 11 โดยใช้กลุ่มตัวอย่างเป็น ครูใหญ่ ครู และประชาชน ผลการวิจัยพบว่า ครูใหญ่มีบทบาทต่อการพัฒนาชุมชนในด้านต่าง ๆ เรียงตามลำดับคือ บทบาทในการสร้างความสัมพันธ์กับผู้ปกครองและประชาชน บทบาทในการให้ความรู้แก่ประชาชนและการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของท้องถิ่น และบทบาทด้านการจัดกิจกรรมส่งเสริมการประกอบอาชีพของประชาชน ซึ่งบทบาทดังกล่าวครูใหญ่ยังมีบทบาทในการพัฒนาชุมชนอยู่ในระดับน้อย ทั้งนี้เนื่องจากครูใหญ่ตระหนักถึงความสำคัญของงานด้านนี้น้อย จึงบริหารงานหรือปฏิบัติงานตามความคิดเห็นของตนมากกว่าจะพิจารณาความเหมาะสมหรือความสำคัญของงานและหน่วยงานระดับสูง ไม่มีการกระตุ้นให้ครูใหญ่มีบทบาทในงานพัฒนาชุมชนเท่าที่ควร นอกจากนี้ครูและประชาชนเห็นว่าครูใหญ่ที่มีอายุมากขึ้นจะมีบทบาทในการพัฒนาชุมชนมากขึ้นตามไปด้วย ทั้งนี้เนื่องจากครูใหญ่ที่มีอายุมากจะมีความเข้าใจในด้านต่าง ๆ เป็นปัจจัยเกื้อหนุนให้พร้อมที่จะมีบทบาทมากขึ้น เช่น ฐานะ ความมั่นคงในอาชีพ ครอบครัวมีความรับผิดชอบมากขึ้น และสังคมชนบทยกย่องด้านอาวุโส มีภรรยาต่อครูใหญ่ที่มีอายุสูง ทำให้ครูใหญ่ได้รับกำลังใจที่จะมีบทบาทในการพัฒนาชุมชนมากกว่าครูใหญ่ที่มีอายุน้อย

ศิริพร เนติบัณฑิต (2527) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นของครูประถมศึกษาต่อบทบาทของตนในกิจกรรมของชุมชน โดยใช้กลุ่มตัวอย่างเป็นครูที่สอนในระดับประถมศึกษา จำนวน 250 คน ผลการวิจัยพบว่า ความคิดเห็นของครูประถมศึกษาต่อบทบาทของตนในกิจกรรมของชุมชนระหว่างครูเพศชายและครูเพศหญิงมีความแตกต่างกันในด้านการส่งเสริมและพัฒนาด้านอาชีพ การเมือง การปกครองของคนในชุมชน การส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณี และการส่งเสริมกิจกรรมนันทนาการ

ชก เว้นการส่งเสริมสุขภาพไม่มีความแตกต่างกันระหว่างเพศหญิงและเพศชาย ส่วน บทบาทที่ปฏิบัติจริงของครูประถมศึกษาระหว่างครูเพศชายกับครูเพศหญิงมีความแตกต่างกันในทุก ๆ ด้าน โดยครูเพศชายมีบทบาทมากกว่าครูเพศหญิง ตามความคิดเห็นของครูประถมศึกษาเกี่ยวกับปัญหาที่เกิดขึ้นในการดำเนินกิจกรรมของชุมชนด้านต่าง ๆ พบว่า มีปัญหาขาดแคลนน้ำ ประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจในทางการเมือง การยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณีน้อยลง ขาดความรู้ความเข้าใจในการระงับรักษาสุขภาพ และสถานที่พักผ่อนหย่อนใจมีน้อย และพบว่าปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญในการที่จะมีบทบาทต่อกิจกรรมของชุมชนด้านตัวครูคือ การที่ครูไม่มีเวลาให้กับงานในด้านนี้

สะอาด พงษ์อินทร์ (2527) ได้ทำการวิจัยเรื่อง บทบาทในการพัฒนาชุมชนของครูโรงเรียนประถมศึกษาในโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทยากจน ตามการรับรู้ของครูและผู้บริหารการศึกษา ในเขตการศึกษา 8 กลุ่มตัวอย่างเป็นครูและผู้บริหารการศึกษา จำนวน 386 คน ผลการวิจัยพบว่า

1. การรับรู้ของครูและผู้บริหารการศึกษาต่อบทบาทที่ปฏิบัติจริง และบทบาทที่คาดหวังในการพัฒนาชุมชนของครู พบว่า

1.1 ครูและผู้บริหารการศึกษารับรู้ว่า ครูมีการปฏิบัติจริงในการพัฒนาชุมชนชนบททุกด้านอยู่ในระดับปานกลาง บทบาทที่ครูเห็นว่าครูได้ปฏิบัติมากที่สุดคือ บทบาทด้านสังคมและวัฒนธรรม ส่วนผู้บริหารการศึกษาเห็นว่า บทบาทที่ครูปฏิบัติมากที่สุดคือ บทบาทด้านการเมืองและการปกครอง ส่วนบทบาทที่ครูที่ปฏิบัติ น้อยที่สุด คือ บทบาทด้านเศรษฐกิจและอาชีพ

1.2 ครูและผู้บริหารการศึกษาคาดหวังที่จะให้ครูปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนทุกด้านอยู่ในระดับมาก บทบาทที่ครูและผู้บริหารการศึกษาคาดหวังให้ครูปฏิบัติมากที่สุด คือ บทบาททางด้านสังคมและวัฒนธรรม ส่วนบทบาทที่มีความคาดหวังให้ครูปฏิบัติ น้อยที่สุด คือ บทบาทด้านเศรษฐกิจและอาชีพ

2. ผลการเปรียบเทียบบทบาทที่ปฏิบัติจริงกับบทบาทที่คาดหวังในการพัฒนาชุมชนของครูทุกด้าน พบว่า ครูและผู้บริหารการศึกษามีความคาดหวังต่อบทบาทในการ

พัฒนาชุมชนของครูสูงกว่าบทบาทที่ครูได้ปฏิบัติจริง โดยพบว่าบทบาททั้งสองนี้มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

3. ผลการเปรียบเทียบการรับรู้ของครูกับผู้บริหารการศึกษาที่มีต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของครู พบว่า

3.1 ครูกับผู้บริหารการศึกษาให้คะแนนการรับรู้ต่อบทบาทที่ปฏิบัติจริงในการพัฒนาชุมชนของครูไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

3.2 ครูกับผู้บริหารการศึกษาให้คะแนนความคาดหวังต่อบทบาทที่คาดหวังในการพัฒนาชุมชนของครู ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

4. ครูและผู้บริหารการศึกษา มีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่า ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนของครู เรียงตามลำดับความสำคัญมากไปหาน้อย ดังนี้

4.1 ขาดแคลนวัสดุ อุปกรณ์ที่เป็นเครื่องมือส่งเสริมและสนับสนุนวิชาชีพของประชาชน

4.2 ความยากจนของประชาชน

4.3 เงินงบประมาณที่ใช้สนับสนุนโครงการมีน้อยไม่เพียงพอต่อการดำเนินงาน

4.4 ขาดบุคลากรด้านอาชีพต่าง ๆ ที่จะทำให้ความรู้แก่ประชาชน

4.5 ความแตกต่างในการรู้หนังสือของประชาชน

4.6 ครุมีเวลาไม่เพียงพอที่จะให้บริการแก่ประชาชน

5. ข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาในการปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนของโรงเรียนประถมศึกษาในโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทยากจนพบว่า

5.1 ต้องการให้ส่งเสริมอาชีพให้เหมาะสมกับท้องถิ่นให้แก่ประชาชน และให้จัดการศึกษาเพื่อให้ประชาชนอ่านออกเขียนได้

5.2 ต้องการให้จัดสัมมนา อบรมครูทุกระยะรวมทั้งปรับปรุง

สวัสดิการของครู

5.3 ต้องการให้มีการพบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

5.4 ต้องการให้มีการประสานงานกันอย่างใกล้ชิดระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

5.5 ต้องการให้มีการปรับปรุงเส้นทางคมนาคมในหมู่บ้านให้เดินทางได้สะดวก และปรับปรุงระบบชลประทานในหมู่บ้าน โดยการจัดหาแหล่งน้ำเพื่อใช้บริโภคและทำการเกษตร

5.6 ต้องการให้จัดสรรงบประมาณลงในพื้นที่ยากจนให้มากขึ้น และให้งบประมาณอย่างต่อเนื่อง

ศูนย์ดำเนินงานโครงการการศึกษา เพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทยากจน (กศ.พช.) ศูนย์ที่ 2 อันประกอบด้วย จังหวัดนครสวรรค์ กำแพงเพชร ตาก และ อุทัยธานี (สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครสวรรค์. 2527 : 41 - 42) ได้ทำการ สรุปผลการดำเนินงาน ปีงบประมาณ 2527 พบว่า ปัญหาการดำเนินงานตามโครงการที่เป็นปัญหามากสำหรับผู้บริหารโรงเรียนและคณะครูก็คือ การลงใจให้ชุมชนลด ละ เลิกอบายมุข เรื่องที่เป็นปัญหาปานกลางก็มีอยู่หลายประการ เช่น การวางแผนครอบครัว สำหรับการดำเนินงานตามโครงการของผู้นำหมู่บ้านนั้นก็มีปัญหาสำคัญ คือ การให้ชุมชนลด ละ เลิกอบายมุข และการให้ความร่วมมือของประชาชนในด้านความต้องการ พบว่า ผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอนและผู้นำท้องถิ่นต้องการให้มีการสำรวจสภาพเศรษฐกิจของชุมชนก่อนการดำเนินงานมากที่สุด

ศูนย์ประสานการพัฒนาชนบทแห่งชาติ (2529) ในฐานะเลขานุการคณะกรรมการพัฒนาชนบทแห่งชาติ (กชช.) ซึ่งมีภาระหน้าที่ในการติดตามความก้าวหน้าและประเมินผลการดำเนินงานโครงการตามแผนพัฒนาชนบทพื้นที่ยากจนได้ดำเนินการสำรวจภาคสนามและประเมินผลการดำเนินงานโครงการในช่วง 3 ปีแรก (พ.ศ. 2525-2527) ของแผนพัฒนาฉบับที่ 5 เมื่อเดือนมีนาคม 2528 โดยการสุ่ม

ตัวอย่างจาก 3 จังหวัด คือ เชียงใหม่ ขอนแก่น และสงขลา จังหวัดละ 3 อำเภอ อำเภอละ 8 หมู่บ้าน รวม 72 หมู่บ้าน ได้ข้อมูลสมบูรณ์พอที่จะวิเคราะห์และประเมินผลได้ 24 โครงการ จากการประเมินผลดังกล่าวพบว่า โครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทยากจน (กศ.พช.) มีความยากลำบากในการดำเนินงานพอสมควร ประชาชนในหมู่บ้านร้อยละ 18 ได้เข้ารับการฝึกอบรมวิชาชีพต่าง ๆ ที่โรงเรียนจัดขึ้นและปรากฏว่าร้อยละ 57 ของผู้เข้ารับการฝึกอบรมเห็นว่า วิชาชีพที่ได้รับการอบรมมีประโยชน์ปานกลาง สำหรับการฝึกอบรมผู้นำหมู่บ้านนั้น ร้อยละ 21 ของประชาชนในหมู่บ้านได้เข้ารับการฝึกอบรมตามที่โรงเรียนจัดขึ้น

ส่วนในด้านบทบาทของครูในการให้คำแนะนำช่วยเหลือชุมชนในการจัดทำแผนพัฒนาหมู่บ้านและพัฒนาด้านอื่น ๆ นั้นพบว่า ครูมีส่วนช่วยเหลือแนะนำค่อนข้างน้อย สิ่งที่พบจากการประเมินผลอีกประการหนึ่งคือ เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบในระดับอำเภอยังไม่เข้าใจบทบาทหน้าที่ของตนในการดำเนินงานโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทยากจน (กศ.พช.) ดีพอ

คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2529 ก : 6 - 7) กระทรวงศึกษาธิการผู้รับผิดชอบในการดำเนินงานโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทยากจน (กศ.พช.) ได้วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้รับมาเก็บรวบรวมโดยศูนย์ประสานการพัฒนาชนบทแห่งชาติ โดยได้ใช้แบบสอบถาม กชช.1 สอบถามคณะกรรมการหมู่บ้านและประชาชนในหมู่บ้าน 35 แห่ง ใน 16 จังหวัด ในพื้นที่ดำเนินการของโรงเรียนในโครงการ กศ.พช. ปี 2526-2527 พบว่า ประชาชนให้ความช่วยเหลือและร่วมมือกับโรงเรียนในการสำรวจปัญหาและความต้องการของหมู่บ้านด้วยดี โรงเรียนอบรมให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจในการประกอบอาชีพต่าง ๆ และความเป็นผู้นำในการพัฒนาหมู่บ้านได้เพียงปานกลาง ประชาชนส่วนใหญ่ได้รับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินงานของโครงการ ได้รับทราบข่าวและเหตุการณ์ต่าง ๆ จากศูนย์บริการข่าวสารของโรงเรียนเป็นอย่างดี ในด้านจัดกิจกรรมกีฬา

นันทนาการ ศิลปวัฒนธรรม และประเพณีของท้องถิ่นนั้น โรงเรียนก็ได้ให้บริการแก่ชุมชนเป็นอย่างมาก นอกจากนั้นประชาชนส่วนใหญ่ยังเห็นว่า โรงเรียนมีส่วนช่วยชุมชนในการพัฒนาต่าง ๆ มากกว่าก่อนที่จะดำเนินงานตามโครงการ

นอกจากนี้ คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้จัดอันดับโรงเรียนที่ดำเนินงานโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทยากจน (กศ.พช.) ในระหว่างปี พ.ศ. 2526-2527 ปรากฏว่า โรงเรียนที่จัดอยู่ในระดับดีมาก คือ จัดกิจกรรมได้ผลดีมาก บรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการ กศ.พช. ทั้ง 8 ข้อ ถือเป็นตัวอย่างและสามารถให้บริการชุมชนได้ผลดีมาก มีจำนวนคิดเป็นร้อยละ 18.90 ส่วนโรงเรียนที่จัดได้ผลดีคือ จัดกิจกรรมได้ผลดี บรรลุวัตถุประสงค์ 8 ข้อ สามารถให้บริการชุมชนได้ดี คิดเป็นร้อยละ 36.57 แสดงให้เห็นว่า โรงเรียนที่ดำเนินงานโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทยากจน (กศ.พช.) ส่วนใหญ่สามารถจัดกิจกรรมบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2529 ค.) ได้สรุปผลการดำเนินงานโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทยากจน ซึ่งได้ทำการศึกษากับกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน ครู ผู้สนับสนุน ผู้นำท้องถิ่น และประชาชนของโรงเรียนในโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทยากจน ในปีงบประมาณ 2526-2527 ทั้ง 38 จังหวัด เครื่องมือที่ใช้ประเมินเป็นแบบสอบถาม 4 แบบ 6 ชุด รูปแบบการประเมินใช้รูปแบบซีพีบี (CIPP Model) ซึ่งประกอบด้วยการประเมินสภาพแวดล้อม การประเมินปัจจัยเบื้องต้น การประเมินกระบวนการ และการประเมินผลผลิต จากแบบสอบถามที่ส่งไป 3,000 ฉบับ ได้รับคืน 2,179 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 72.63 ผลการศึกษาสภาพหลังเริ่มโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทยากจน พบว่า ในด้านสภาพแวดล้อมโดยภาพรวมแต่ละด้านอยู่ในระดับดี ยกเว้นสภาพแวดล้อมด้านสภาพภูมิศาสตร์ และสภาพเศรษฐกิจอยู่ในระดับปานกลาง ด้านกระบวนการโดยภาพรวม และกระบวนการแต่

ระดับอยู่ในระดับปานกลาง ยกเว้นด้านกิจกรรมของโครงการที่อยู่ในระดับด้านผลผลิตโดยภาพรวมการปฏิบัติงานตามโครงการบรรลุวัตถุประสงค์ในระดับปานกลาง ยกเว้นการปรับปรุงโรงเรียนให้เป็นแหล่งข่าวสาร และให้เป็นศูนย์ส่งเสริมกิจกรรมนันทนาการฯ อยู่ในระดับดี และโดยภาพรวม ผู้บริหารโรงเรียนและครู ผู้สนับสนุนผู้นำท้องถิ่นและประชาชน มีเจตคติต่อโครงการนี้ดี

คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2529 ง.) ได้สรุปผลการดำเนินงานโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทยากจน (กศ.พช.) ปีงบประมาณ 2528, 2529 ของศูนย์ดำเนินงานโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบท (กศ.พช.) ที่ 4 พบว่า ผู้บริหารโรงเรียน ครู ผู้สนับสนุน ผู้นำท้องถิ่น และประชาชนส่วนใหญ่มีความเห็นตรงกันว่า โรงเรียนยังจัดกิจกรรมไม่ครอบคลุมตามวัตถุประสงค์ของโครงการ เพราะขาดการสำรวจสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น ผลผลิตทางการเกษตรของโรงเรียนค่อนข้างต่ำ และไม่มีคุณภาพ เป็นตัวอย่างแก่ประชาชนไม่ได้ และได้เสนอแนะไว้ว่าควรมีการตรวจสอบแผนการของโรงเรียนให้จัดกิจกรรมให้ครอบคลุมตามวัตถุประสงค์ทั้ง 8 ด้าน

สมพงศ์ แสงศรี (2529) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาทัศนคติของผู้บริหารโรงเรียนและครูเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมพื้นฐานของโรงเรียนประถมศึกษาในโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทยากจนประจำปีงบประมาณ 2526 โดยในการวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาทัศนคติของผู้บริหารโรงเรียนและครูที่มีต่อการจัดกิจกรรมพื้นฐานของโรงเรียนประถมศึกษาในโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทยากจน และศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อทัศนคติของผู้บริหารโรงเรียนและครูเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมพื้นฐานของโรงเรียนประถมศึกษาในโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทยากจน ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารโรงเรียนและครู มีทัศนคติที่เห็นด้วยกับการจัดกิจกรรมพื้นฐานของโรงเรียนประถม

ศึกษาในโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทยากจน ผู้บริหารโรงเรียน และครูที่อยู่ในโรงเรียนขนาดเล็ก โรงเรียนขนาดกลางและโรงเรียนขนาดใหญ่ มีทัศนคติต่อการจัดกิจกรรมพื้นฐานในโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทยากจน ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แสดงว่าทัศนคติที่มีต่อการจัดกิจกรรมพื้นฐานในโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทยากจน ไม่มีความสัมพันธ์กับขนาดของโรงเรียน

สรุปร่างค์ ชูลิงห์ (2529) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาทัศนคติของผู้บริหารโรงเรียน ครูและผู้นำท้องถิ่นต่อบทบาทของโรงเรียนประถมศึกษาในการพัฒนาชนบทตามโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทยากจน จังหวัดนครสวรรค์ ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารโรงเรียน ครูและผู้นำท้องถิ่นเห็นว่าบทบาทของโรงเรียนประถมศึกษาในโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทยากจนที่ปฏิบัติมาก คือด้านสังคมและวัฒนธรรม และด้านสาธารณสุข ส่วนด้านการศึกษา ด้านเศรษฐกิจและอาชีพ และด้านการเมืองการปกครอง โรงเรียนปฏิบัติในระดับปานกลาง ผู้บริหารโรงเรียน ครูและผู้นำท้องถิ่น มีความต้องการให้โรงเรียนมีบทบาทในการพัฒนาชนบททุกด้านในระดับมาก นอกจากนี้ผลการวิจัยยังพบว่า ปัญหาที่พบมากในการดำเนินงานของโรงเรียนในโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทยากจน คือด้านงบประมาณ การวางแผนด้านการศึกษายังไม่ครอบคลุม ปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น ความยากจนของประชาชนและขาดการประสานงานกับหน่วยงานอื่น ๆ

ศิริมา กระสาททอง (2530) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การรับรู้บทบาทในการพัฒนาชุมชนของครูโรงเรียนประถมศึกษาในเขตพื้นที่ชนบทยากจน เขตการศึกษา 11 กลุ่มตัวอย่าง ใช้ครูโรงเรียนประถมศึกษา จำนวน 399 คน ผลการวิจัยพบว่า

1. ครูโรงเรียนประถมศึกษาในเขตพื้นที่ชนบทยากจนมีบทบาทในการพัฒนาชุมชน โดยเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาบทบาทในแต่ละด้าน พบว่า

ครูมีบทบาทมากในการพัฒนาชุมชนด้านสังคมและวัฒนธรรมเพียงด้านเดียว ส่วนด้านอื่นคือด้านสาธารณสุข ด้านการเมืองการปกครอง ด้านการศึกษา และด้านเศรษฐกิจ ครูมีบทบาทปานกลาง

2. ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนของครูโรงเรียนประถมศึกษาในพื้นที่ชนบทยากจน โดยแบ่งเป็น 2 ระดับ คือ ระดับปัญหาหนัก และ ระดับปานกลาง

2.1 ปัญหาระดับหนัก มี 4 ข้อ เรียงตามลำดับดังนี้

2.1.1 ขาดงบประมาณที่จะใช้สนับสนุนโครงการออกไปพัฒนาชนบทและขาดวัสดุอุปกรณ์ที่เป็นเครื่องมือส่งเสริมและสนับสนุนในการฝึกอาชีพของชุมชน

2.1.2 ประชาชนมีความยากจน หรือมีรายได้น้อย

2.1.3 การจัดสรรงบประมาณในการพัฒนาชุมชนไม่เหมาะสม

2.1.4 ท้องถิ่นขาดแคลนทรัพยากร เช่น แหล่งน้ำ ที่ดินที่เหมาะสมกับการเกษตร ป่าไม้ เป็นต้น

2.2 ปัญหาระดับปานกลาง มี 6 ข้อ เรียงตามลำดับดังนี้

2.2.1 ประชาชนในชุมชนมีระดับความรู้แตกต่างกัน

2.2.2 เส้นทางคมนาคมไม่สะดวก

2.2.3 การขาดความร่วมมือและสนับสนุนจากประชาชนในชุมชนที่เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน

2.2.4 ประชาชนไม่สนใจต่อการบริการของโรงเรียน

2.2.5 ครูมีเวลาไม่เพียงพอที่จะให้บริการแก่ประชาชน

2.2.6 การขาดการประสานงานของหน่วยราชการในการประสานแผน ประสานกิจกรรม และเวลาในการทำงานในการพัฒนาชุมชน

3. บทบาทในการพัฒนาชุมชน โดยเฉลี่ยของครูโรงเรียนประถมศึกษาใน

โครงการและนอกโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทยากจนมีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 คือ ครูในโครงการมีบทบาทมากกว่าครูนอกโครงการ การศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทยากจน และเมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 ทุกด้าน คือ ครูในโครงการมีบทบาทมากกว่าครูนอกโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทยากจน ทั้งในด้านการศึกษา เศรษฐกิจและอาชีพ สังคมและวัฒนธรรม สุขภาพอนามัย และการเมืองการปกครอง

บุญเหลือ บุญพามาลา (2531) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาปัญหาและความต้องการของครูเกี่ยวกับการดำเนินงานโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทยากจน (กศ.พช.) ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุดรธานี ผลการวิจัยพบว่า

1. ครูมีปัญหาในการดำเนินงานโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทยากจน ในโรงเรียนประถมศึกษา ในระดับปานกลาง
2. ครูมีความต้องการเกี่ยวกับการดำเนินงานโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทยากจน ในโรงเรียนประถมศึกษา ในระดับมาก
3. ครูที่มีหน้าที่ต่างกัน มีปัญหาและความต้องการเกี่ยวกับการดำเนินงานโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทยากจน ในโรงเรียนประถมศึกษา ไม่แตกต่างกัน
4. ครูที่ปฏิบัติงานอยู่ในโรงเรียนที่มีขนาดต่างกัน มีปัญหาในการดำเนินงานโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทยากจน ในโรงเรียนประถมศึกษาแตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญ .01 จำนวน 6 ด้าน คือ ด้านการสำรวจสภาพปัจจุบันปัญหาและความต้องการในการพัฒนาคน ด้านการอบรมและสัมมนาผู้นำชุมชน ด้านการปรับปรุงบริเวณและสถานที่ของโรงเรียน ด้านการจัดศูนย์บริการข่าวสาร ด้านการให้บริการชุมชนด้านกีฬา นันทนาการ ศิลปวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียม

ประเพณีในท้องถิ่น และด้านการสัมมนาประเมินผล และมีปัญหาแตกต่างกันที่ระดับ
 นัยสำคัญ .05 จำนวน 4 ด้าน คือ ด้านการปรับปรุงกิจกรรมการเรียนการสอน
 ด้านการประสานงานและให้บริการกับหน่วยงานต่าง ๆ ด้านการประเมินผลการ
 ดำเนินงาน และด้านการนำผลการสัมมนาไปปรับปรุงการดำเนินงาน ส่วนในด้านการ
 บริหารการใช้ทรัพยากรและด้านการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต ครูมีปัญหาไม่
 แตกต่างกัน

5. ครูที่ปฏิบัติงานอยู่ในโรงเรียนที่มีขนาดต่างกัน มีความต้องการเกี่ยว
 กับการดำเนินงานโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทยากจนใน
 โรงเรียนประถมศึกษาแตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญ .01 จำนวน 2 ด้าน คือด้านการ
 จัดศูนย์บริการข่าวสารและด้านการให้บริการชุมชน ด้านกีฬา นันทนาการ ศิลป
 วัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีในท้องถิ่น ส่วนด้านอื่น ๆ ไม่แตกต่างกัน

ชาญศักดิ์ กนกสิงห์ (2532) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ประสิทธิภาพของ
 กิจกรรมพื้นฐานในโครงการเร่งรัดคุณภาพโรงเรียนประถมศึกษาเพื่อพัฒนาชนบท
 สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดกำแพงเพชร ปีงบประมาณ 2531
 ผลการวิจัยพบว่า

1. ประสิทธิภาพของการจัดกิจกรรมพื้นฐานด้านศูนย์บริการข่าวสารใน
 โครงการเร่งรัดคุณภาพโรงเรียนประถมศึกษาเพื่อพัฒนาชนบทตามทัศนคติของผู้บริหาร
 โรงเรียน ครูผู้สอนและผู้นำหมู่บ้าน แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ
 .05 และมีประสิทธิผลอยู่ในระดับปานกลาง

2. ประสิทธิภาพของการจัดกิจกรรมพื้นฐานด้านสหกรณ์ร้านค้าในโรงเรียน
 ในโครงการเร่งรัดคุณภาพโรงเรียนประถมศึกษาเพื่อพัฒนา ตามทัศนะของผู้บริหาร
 โรงเรียน ครูผู้สอนและผู้นำหมู่บ้าน แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ
 .05 และมีประสิทธิผลอยู่ในระดับปานกลาง

3. ประสิทธิภาพของการจัดกิจกรรมพื้นฐานด้านทำแปลงสาธิตการเกษตร

ในโครงการเร่งรัดคุณภาพโรงเรียนประถมศึกษาเพื่อพัฒนาชนบท ตามทัศนะของ
ผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอนและผู้นำหมู่บ้าน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่
ระดับ .05 และมีประสิทธิผลอยู่ในระดับปานกลาง

4. ประสิทธิภาพของการจัดกิจกรรมพื้นฐานด้านศูนย์วิชาการชุมชนใน
โครงการเร่งรัดคุณภาพโรงเรียนประถมศึกษาเพื่อพัฒนาชนบท ตามทัศนะของ
ผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอน และผู้นำหมู่บ้านแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ
และมีประสิทธิผลอยู่ในระดับปานกลาง

5. ประสิทธิภาพของการจัดกิจกรรมพื้นฐานทุกด้านในโครงการเร่งรัด
คุณภาพโรงเรียนประถมศึกษาเพื่อพัฒนาชนบท ตามทัศนะของผู้บริหารโรงเรียน
ครูผู้สอน และผู้นำหมู่บ้านแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ และมีประสิทธิผล
อยู่ในระดับปานกลาง

คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2533) ได้สรุปรายงานผล
การดำเนินงานโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบท (กศ.พช.)
ปีงบประมาณ 2533 พบว่า ในระดับจังหวัดมีปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน
ดังนี้

1. การบริหารโครงการ ขาดการประสานงานและบูรณาการ ทำให้
การบริหารไม่คล่องตัว การดำเนินงานไม่ต่อเนื่องเพราะเปลี่ยนผู้บริหาร การตัด
เลือกโรงเรียนเข้าโครงการไม่สอดคล้องกับเงื่อนไข
2. การเงินและพัสดุ-การจัดซื้อ มีงบประมาณให้น้อยและแบบเสนอขอ
งบประมาณเป็นปัญหาต่อการจัดซื้อ
3. การนิเทศติดตามผลทำได้น้อยครั้ง ไม่ทั่วถึงเพราะจำนวนโรงเรียน
เพิ่มมากขึ้น
4. บุคลากรที่สอนวิชาชีพไม่ค่อยมีบุคลากรที่ไม่ได้เข้ารับการอบรมไม่ให้ความ
ร่วมมือ

5. อุปกรณ์มีการกำหนดคุณลักษณะครุภัณฑ์ ไม่ชัดเจนทำให้หาซื้อได้ยากไม่
เป็นไปตามที่โรงเรียนต้องการ และการกำหนดราคากลางไม่เป็นปัจจุบัน

6. ความสัมพันธ์ของกิจกรรมการดำเนินงานโครงการกับการเรียนการสอน พบว่า มีวัตถุประสงค์ของโครงการมาก หากดำเนินการทุกข้อหรือครบวัตถุประสงค์จะเป็นการเพิ่มภาระให้โรงเรียนเป็นอย่างมาก

7. ผลของการดำเนินงานที่มีต่อนักเรียน โรงเรียนและชุมชน พบว่า การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนไม่ตรงกับความต้องการของชุมชนและโรงเรียน ขาดบุคลากรที่มีความรู้ ความชำนาญในบางสาขาวิชาชีพ ซึ่งเป็นวิชาชีพที่ชุมชน
ต้องการ

ปรีชชา แก้วภิรมย์ (2534) ได้ทำการวิจัยเรื่อง สภาพและปัญหาของ
โรงเรียนในโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบท (กศ.พช.) สังกัด
สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดลำปาง ปีการศึกษา 2533 โดยศึกษากับประชากร
ซึ่งได้แก่ ผู้บริหาร ครู และ ประธานกรรมการศึกษาโรงเรียนในโครงการการศึกษา
เพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบท จำนวน 90 คน ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพแวดล้อมของโรงเรียนในการดำเนินกิจกรรมตามโครงการมีความเหมาะสม

2. การดำเนินกิจกรรมตามโครงการมีความสอดคล้องกับสภาพ และ
ความต้องการของท้องถิ่น

3. ปัญหาด้านการดำเนินงานตามโครงการ พบว่า บุคลากรมีไม่เพียงพอกับการดำเนินงาน งบประมาณและวัสดุอุปกรณ์มีไม่เพียงพอกับความต้องการ และมีปัญหาเกี่ยวกับการควบคุม กำกับ และติดตามผล